

КЊИ
ЖЕНС
ТВОТ
ЕОРИ
ЈА И
ИСТО
РИЈА
ЖЕНС
КЕ
КЊИ
ЖЕ
ВОС
ТИ
НА
СР
К
ДЕ
ДО
15
ДИ

КЊИ
ЖЕНС
ТВОТ
ЕОРИ
ЈА И
ИСТО
РИЈА
ЖЕНС
КЕ
КЊИ
ЖЕ
ВОС
ТИ
НА
СР
К
ДЕ
ДО
15
ДИ
НЕ

Читате ли
Јелену
Димитријевић?

КЊИГА САЖЕТАКА

ОКРУГЛИ СТО
**ЧИТАТЕ ЛИ
ЈЕЛЕНУ
ДИМИТРИЈЕВИЋ?**
КЊИГА САЖЕТАКА

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

*КЊИЖЕНСТВО, ТЕОРИЈА И ИСТОРИЈА ЖЕНСКЕ
КЊИЖЕВНОСТИ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ДО 1915.
ГОДИНЕ*

Округли сто
Читате ли Јелену Димитријевић?
Књига сажетака

Београд, 9. април 2016.

Уредиле
Проф. др Биљана Дојчиновић
Јелена Милинковић, МА

Коректура и лектура
Књиженство

Дизајн
Проф. др Наташа Теофиловић

ISBN 978-86-6153-367-9
COBISS.SR-ID 222420236

Штампа
з. р. Отисак, Београд
Тираж 100

© Сва права задржана

Филолошки факултет, Београд

Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године

Зборник је настао у оквиру пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја број 178029, *Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године*.

**ЧИТАТЕ ЛИ
ЈЕЛЕНУ
ДИМИТРИЈЕВИЋ?
КЊИГА САЖЕТАКА**

Да ли је Јелена Димитријевић школска списатељка?

У раду се расправља о појму *школска списатељка*, који је доведен у везу са наставним програмом за Српски језик и Српски језик и књижевност. Дело Јелене Димитријевић и школски програм повезују се са питањем канона, с једне, и дела изван канона, с друге стране. На примеру *Божјих људи* Борисава Станковића анализира се процес интегрисања (новог) дела у постојећи корпус/ канон програмских дела школских писаца. Уочава се да рецепција у књижевној критици делује на суд о делу и његово место у програмима, помажући му или отежавајући и искључујући га из постојећег канона. Илуструје се да се на промену статуса дела може утицати помоћу одговарајућих наставних и ваннаставних облика рада и сталним усавршавањем стручних компетенција професора, као и путем студијских програма на катедрама за књижевност филолошких и филозофских факултета.

Јелена Димитријевић у контексту: ране феминисткиње
и путописци Југоисточне Европе

Крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, на ширем простору Османског царства увелико захваћеног процесом одумирања, појављује се низ списатељица комплексне и фасцинантне литерарне субјективности. Моје излагање фокусираће се, поред Јелене Димитријевић, на Зејнеб Хануму, Халиде Едиб и Димитру Вака-Браун. Ове списатељице, као и Јелена Димитријевић, својим путописима доводе у питање доминантне жанровске, родне и националне дискурзивне моделе. Хибридна природа њиховог писања, њихов „искрени национализам и искрени космополитизам“, алузивни хомоеротицизам, иронија, мимикрија и родна маскарада у њиховим текстовима, њихова постколонијална перспектива — све то представља окружење које погодује настанку транснационалних и трансрегионалних идентитета. Настојаћу да покажем како потреба ових жена да премошћују физичке, културне и симболичке просторе представља покушај редефинисања њихове сопствене културне географије.

Славица Гароња Радованац
ФИЛУМ
Крагујевац

Туркиње и турске теме у раној приповедној прози
Јелене Димитријевић

У својој раној књижевној фази, Јелена Димитријевић је Туркињама, односно, „турским темама“, посветила укупно три романа (*Писма из Ниша о харемима*, *Писма из Солуна*, *Нове*), као и три приповетке (*Фати-султан*, *Сафи-ханум*, *Мејрем-ханум*). Док су њена романескна дела углавном добро истражена, приповедна проза је остала готово непозната. Три поменуте приповетке (објављене обједињено у форми књиге 1907. године) биће предмет овог рада. На њиховом примеру указаћу, осим на културноисторијску вредност и књижевноестетске вредности, и на карактеристике ране прозне фазе књижевног рада Јелене Димитријевић.

Биљана Дојчиновић
Филолошки факултет
Београд

Јелена Димитријевић у бази *Књиженство* – парадигма или изузетак?

Јелена Димитријевић је најбоље обрађена ауторка у бази података *Књиженство* и са њим повезаним, истоименим електронским часописом. Свакако се може рећи да интересовање за њено дело расте у академској и широј читалачкој средини. У вези са настојањем да је учинимо делом средњошколске и високошколске лектире треба проценити ефекте пројекта *Књиженство*, базе и часописа, пре свега могућности да се читаоци са Јеленом Димитријевић упознају преко интернета, а потом крену у трагање за њеним текстовима у другим медијима. На крају излагања биће речи о томе које се још ауторке из базе података приближавају статусу Јелене Димитријевић и на који начин.

Француска култура Јелене Димитријевић: „српска душа“ између Истока и Запада

Рад анализира полифони карактер личности каква је била српска списатељица Јелена Димитријевић. С једне стране, рођена православка која је од малена усвојила веру, обичаје и културу свог народа; с друге стране, изванредни познавалац турског језика, вере, обичаја и културе које је имала прилике да непосредно упозна и да заволи баш на свом родном тлу на коме је још увек доминирала отоманска Турска; најзад, њена интелектуална снага, духовна ширина, свестраност и космополитизам учиниће је светском путницом жељном не само књишког већ и емпиријског знања. Тако ће Јелена Димитријевић опловити и пропутovati читав свет љубоморно чувајући своју незаситу страст ка Истоку који „исповеда“ као своју личну религију, али и ка Западу који „само“ воли и за ким се често „осврне“. Поникла на Балкану, на самој раскрсници те две културолошке струје, Јелена Димитријевић ће током свог живота упознати и „екстремне“ границе Истока (Турска, Египат, Палестина, Сирија, Индија, Кина, Јапан), као и земље Запада (Италија, Француска, Шпанија, Америка) где значајно место као културни медиј заузима француски језик и култура које је српска ауторка врло добро познавала. Управо кроз оптику франкофилства Јелене Димитријевић желимо да укажемо на широки спектар знања, емоција и духовности које прожимају како сам лик списатељице, тако и њену богату књижевну продукцију.

Магдалена Кох
Универзитет „Адам Мицкјевич“
Познањ (Пољска)

Extra muros у канону. Јелена Димитријевић у настави
српске књижевности на универзитетима у Пољској

Механизми доминације над женама у култури, такође у универзитетској настави *intra* и *extra muros*, тешко се напуштају чак и у 21. веку. У вези с тиме појава канона, односно одлуке академских ауторитета који се аутори/ауторке из прошлости налазе у наставним програмима и који/е су за студенте/студенткиње вредни читања још увек је поље за таква размишљања. Сматрам да се, упркос новим читањима и превредновањима, још увек примењују идеолошка мерила када је реч о вредности списатељица попут Јелене Димитријевић, Милице Јанковић, Данице Марковић, Јулке Хлапец-Ђорђевић, Јеле Спиридоновић Савић и других. Циљ је да се докаже да оне нису вредне канонског читања, да нису обликовале високи регистар српске културе, те да зато спадају у мање вредни део књижевности о којима студент србистике напуштајући универзитет са дипломом не треба да зна. У излагању желим показати како сам пре више од десет година увела као обавезно штиво за студенте српске филологије у Пољској (прво на Вроцлавском Универзитету а од 2011. и на Универзитету „Адам Мицкјевич“ у Познању) стваралаштво Јелене Димитријевић као предмет наставе и студентских радова. Показаћу контекст у који стављам њено стваралаштво током наставе, анализе и интерпретације појава српског модернизма. У другом делу ћу показати – у квантитативном и квалитативном кључу – колико је студентских радова (како семестралних, тако и на нивоу БА и МА радова) било рађено под мојим менторством, као и које су уже теме обрађене.

Јелена Димитријевић у *Сопственој соби*: освајање нове генерације читалаца

Сто година након првог издања, у Гласниковој едицији *Сопствена соба*, посвећеној књижевном стваралаштву домаћих и страних ауторки, објављено је ново издање романа *Нове* Јелене Димитријевић. Након поновног објављивања *Писама из Солуна* (Карпос, 2008), ново издање својевремено знаменитог романа Јелене Димитријевић представљао је други корак ка поновном уласку једне од најзначајнијих српских ауторки на домаћу издавачку и читалачку сцену. Четири године након Гласниковог издања романа *Нове*, може се говорити о новој генерацији читалаца дела Јелене Димитријевић. Излагање говори о уласку Јелене Димитријевић у Гласникову *Сопствену собу*, о њеном поновном изласку пред ширу читалачку јавност, као и о томе ко, како и зашто данас чита роман *Нове*.

Делфа Иванић и Јелена Димитријевић, пријатељице у рату и миру

Пријатељство Делфе Иванић и Јелене Димитријевић развијало се на неколико нивоа. Прво су се сусреле током рада у Женском друштву, нарочито у раду литерарног одбора листа *Домаћица*, гласила овог удружења. Желећи да учине нешто више за положај жене у Краљевини Србији, њих две су, у договору са Јеленом Лозанић, почеле да раде на обнови рада Народног женског савеза 1911. године. Заједничким снагама успеле су да рад овог савеза оснаже, прикључе се међународним савезима и учествују на многим важним феминистичким конференцијама у Европи. Други план на коме су се интересовања Делфе и Јелена преплела био је хуманитарни рад. Одмах по стварању Кола српских сестара, Јелена Димитријевић се придружила овом друштву. Као управна чланица Кола Јелена је помагала Делфи да се отвори резервна болница овог друштва, која је радила током балканских ратова. Делфа и Јелена су у њој радиле и као добровољне болничарке. Трећи ниво пријатељских веза ове две знамените Српкиње био је литерарни. Делфа Иванић је, заједно са супругом Иваном Иванићем, била иницијатор покретања календара *Вардар*, гласила Кола српских сестара. У стварању овог календара активно је учествовала и Јелена Димитријевић. Редовно је писала и објављивала своје песме, путописе и приповетке у овом календару од 1906. до 1939. године. Краљ Александар Обреновић је Јелену Димитријевић, списатељку, како стоји у званичној објави, одликовао 6. децембра 1896. године Орденом Светог Саве петог реда. Делфа Иванић је одликована медаљом „Флоранс Најтингел“ 1919, а од домаћих одликовања понела је Ратну медаљу Црвеног крста, Крст милосрђа и орден Светог Саве трећег реда.

 Јелена Димитријевић у (феминистичкој и феминофилној)
периодици

Излагање ће настојати да покаже како је Јелена Димитријевић представљена и на који начин се представљала у периодици свог времена. Истраживање ће се фокусирати на два аспекта ове репрезентације 1) радови Јелене Димитријевић и 2) текстови о Јелени Димитријевић. Истраживање је усмерено ка две групације часописа: феминистичкој периодици и часописима феминофилних уредничких усмерења. Истражиће се (само) репрезентација ове ауторке у (прото)феминистичким часописима какви су, на пример, *Жена* и *Женски покрет*, чиме ће се указати на улогу коју је Јелена Димитријевић имала у протофеминистичким и феминистичким (друштвеним, књижевним, политичким) концептима прве половине 20. века. Посебно ће се показати на који начин је Јелена Димитријевић присутна у феминофилној периодици, тј. у часописима чије је уредништво било сензибилно према женском ауторству, иако програмски није реч о феминистичким часописима. У том контексту истражиће се текстови Јелене Димитријевић у часописима *Српски књижевни гласник*, *Мисао*, *Живот и рад*. Посебан сегмент излагања ће представити сарадњу Јелене Димитријевић са часописом *Вардар* који је био званично гласило *Кола српских сестара*, чиме ће се приказати и део најновијих истраживања на пројекту *Књиженство*, посебно оних у оквиру базе података.

Сестре Туркиње и сестре Американке

Сваки говор Јелене Димитријевић о женама и њиховом положају у друштву био је и својеврстан говор о *себи* и *своме*, па се тако и у говору о два екстремно различита узора жена као што су биле Туркиње и Американке може „прочитати“ и Јелена Димитријевић и њено мишљење о феминизму, патриотизму, улози и месту жене у породици и у јавном животу. Уколико бисмо прихватили да постоје два вида стварности, један у којем живи сама ауторка и други који креира у своје делу, могло би се открити како се оба ова вида солидарно уклапају један у други и описују животну искуство, наклоности и одбојности списатељке.

Иако се не може говорити о универзалној па ни о супериорној позицији коју је Јелена Димитријевић заузимала у својим делима, ипак су она имала знатну улогу у одређењу положаја жена, посебно у истицању проблема идентитета и постојања „другог“.

На примеру два културна и два женска узора гради се и слика Јелене Димитријевић. Удео личног и степен деформације објективног је онај елемент који нарочито у путописима скреће на путеве исповедне, аутобиографске прозе. Често, ауторка нема никаквих намера да говори о себи, напротив, ауторска потреба је да упозна читаоца са нечим важним и драгоценим, али испод путописног исказа појављује се ауторкина личност, нескривена и неулешана, јер, за разлику од мемоара или неке сличне форме у којој је личност приповедача увек и са намером у првом плану и често приказана у најбољем светлу, у овом случају, ненамерно откривање показује праву истину и праву слику о приповедачу. Било би веома тешко пренебрегнути или занемарити улогу личног и аутобиографског у путописима Јелене Димитријевић па тако и сестре о којима пише, без обзира на све оно по чему су различите, добијају своје место у јединственом свету који је сажет у Јелени Димитријевић.

Јелена Димитријевић: прва српска оријенталисткиња?

Полазећи од опште дефиниције да је оријенталиста онај ко учи један или више блискоисточних језика како би се укључио у производњу знања о Истоку, у овом излагању ћу поставити питање шта се догађа када дело Јелене Димитријевић посматрамо у контексту оријентализма као научне дисциплине. На основу *Писама из Ниша* и *Писама из Солуна*, покушаћу да утврдим шта је ауторка поставила као свој научни програм, као и како се тај програм одвија у стварности, у два различита периода њеног стваралаштва. Оријентализам је, такође, одредница која захваљујући Саидовом делу и постколонијалној теорији носи изразито амбивалентно значење. Имајући то на уму, намера ми је и да осветлим у каквом се односу налази дело Јелене Димитријевић према таквом значењу оријентализма.

Род и трансвестија у харемском дискурсу Јелене
Димитријевић

У излагању се даје анализа контроверзног елемента у делу *Писма из Ниша о харемима* (1897) Јелене Димитријевић (1862–1945). Из перспективе феминистичке и имаголошке теорије, приказаћемо на који је начин списатељица представила харемску културу, женску сексуалност и лезбејску праксу у патријархалном муслиманском друштву. На примерима из текста, демонстрираће се како је демистификовала харемски ентитет, обременен табуима, предрасудама и еротским конотацијама. Указаћемо на то да турски однос према сексуалности, као концепт расплнут између биолошког, друштвеног и физичког, функционише на неколико нивоа: кроз теоријско поштовање религиозних и моралних закона, али и кроз животну праксу која се заснива на моделирању ових правила, практиковањем хомосексуалних/лезбејских односа. То је била последица ригидног система – иза забрављених харемских капија, размаштавала се женска слобода у истраживању и померању граница сексуалног задовољства. У закључним разматрањима истиче се да је књижевница (у својем путописном извештају) открила женску поткултуру која симболизује отпор према мушкој доминацији на социјалном, културном, али и на сексуалном нивоу. Желимо да докажемо да је Јелена Димитријевић не само уникатна српска феминистичка истраживачица, већ и да је њена путописна експертиза табуизиране женске сексуалности значајна и за савремени интернационални феминистички дискурс.

Роман *Нове* у педагошком канону

Предмет истраживања, као што је сугерисано насловом рада, јесте могућност и оправданост укључивања романа *Нове* Јелене Димитријевић у педагошки канон. У првом, уводном сегменту рада указаће се на неопходност уважавања гинокритичких истраживања у процесима израде савремених наставних програма за предмет српски језик и књижевност, као и на важност и креативни потенцијал гинокритичке методе у наставној интерпретацији текстова. У другом сегменту рада пажња ће се усмерити ка роману Јелене Димитријевић. Најпре ће се аргументовати у прилог укључивања овог романа у наставни програм са становишта образовних, функционалних и васпитних циљева иманентних предмету српски језик и књижевност, као и са становишта исхода учења у оквиру наставне теме *модерна* у трећем разреду средњих школа и образовних стандарда постигнућа предвиђених за крај средњег образовања. Потом ће се изложити пример/предлог методичко-дидактичке припреме за наставну интерпретацију романа *Нове*.

Светлана Слапшак
IBAMESC (Institute for Balkan and Mediterranean Studies and Culture)
Српски културни центар „Данило Киш“
Љубљана

Јелена Димитријевић, полиглосија и крипто-
колонијализам

Случај полиглосије Јелене Димитријевић, личне и тематизоване у њеној прози, објашњавала сам као пример ужитка/ завођења у женском писму, односно као дискурзивну стратегију која је преузета из друштвено-културне реалности. „Језик“ је у томе поступку лишен етничких и политичких конотација, и ограничен искључиво на културна, антрополошка и корпорална значења. Из тог угла покушавам да повежем концепт „крипто-колонијализма“ Мајкла Херцфелда, настао у рефлексији тајландског примера: колонијализам поједине културне покрајине/државе организује као „излог“ колонијалних вредности за „дивљије“ пределе/ државе/културе. Положај „излога“ производи неке хипер-колонијалне имагинарне моделе колективног идентитета, понекад карикатуралне. Јелена Димитријевић долази из новог центра крипто-колонијализма (у случају нишких харема) и затим у нови центар крипто-колонијализма (у роману *Нове*). Какву су поступци деконструкције, ако их примењује, на који начин успоставља своју позицију у два различита крипто-колонијална контекста? У томе налазим још једну одлику и функционалност полиглосије Јелене Димитријевић, коју раније нисам обрађивала, и то је управо њена ефикасност деконструкцијске алатке.

Политемпорални и мултикултурни значај Јелене Ј.
Димитријевић: досадашња читања и могућности даљег
проучавања

Од првих објављених радова крајем 19. века до данас, књижевна дела Јелене Ј. Димитријевић привлачила су пажњу уредника листова, издавача, критичара и читалаца. Њена аутсајдерска позиција у кључним институцијама образовања и културе може бити у вези са политиком еманципованих и либералних идеја коју су заступали и други писци оба пола у истом периоду деловања. Са тим ауторима је такође повезује и чињеница да је од стране нормативиста била непрекидно неадекватно оцењена. Та мета-знања о важним интелектуалцима једног доба, међу којима Јелена Димитријевић заузима високо место, указују на проблематичну везу књижевне прошлости и досадашњих историја српске књижевности. Осим тога, она убедљиво оспоравају судове и тумачења нормативиста и могу помоћи да се успостави другачија образовно-културна политика.

У овом раду сажимам своја досадашња истраживања о различитим начинима читања путописа и преписке Јелене Ј. Димитријевић, а уз помоћ теорије одјека Ваи Чи Димок разматрам њен значај као *књижевнице*, али и *актерке* друштвено-политичких догађаја, чему у новије време није била посвећена довољна пажња. У чланку упућујем на неке могуће теме даљег проучавања њеног разноврсног рада што може допринети разумевању веома сложене сфере њеног утицаја унутар и изван српске културе. Закључујем да њени путописи осим политемпоралне вредности имају и мултикултурни значај, док у контексту савремених проблема српског друштва, кризе образовања и хуманистике, она могу бити моћно интердисциплинарно средство у борби за људска права, у борби против родне дискриминације и против нетолеранције према другим народима.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

821.164.41.09 Димитријевић Ј. (048.3)

ОКРУГЛИ сто Читате ли Јелену Димитријевић? (2016 ; Београд)
Књига сажетака / Округли сто Читате ли Јелену
Димитријевић?,
[Београд, 9. април 2016.]; [уредиле Биљана Дојчиновић, Јелена
Милинковић]. - Београд : Филолошки факултет, 2016 (Београд :
Отисак). - 18
стр. ; 21 см

„Зборник је настао у оквиру пројекта ... Министарства просвете,
науке и технолошког развоја ... Књиженство, теорија и историја
књижевности на српском језику до 1915.“ --> колофон. - Тираж 100.

ISBN 978-86-6153-367-9

1. Дојчиновић, Биљана, 1963- [уредник]

а) Димитријевић, Јелена (1862-1945) - Апстракти

COBISS.SR-ID 222420236

КЊИ
ЖЕНС
ТВОТ
ЕОРИ
ЈА И
ИСТО
РИЈА
ЖЕНС
КЕ
КЊИ
ЖЕ
ВНО
СТИ
НА
СР
КО
М
ЛЕ
И
ДО
19
19
Д

КЊИ
ЖЕНС
ТВОТ
ЕОРИ
ЈА И
ИСТО
РИЈА
ЖЕНС
КЕ
КЊИ
ЖЕ
ВНО
СТИ
НА
СР
КО
М
ЛЕ
И
ДО
19
19
ДИ
НЕ

